

DAVID JAVALOYAS MOLINA JOAN FORNÉS BISQUERRA TOMEU SALVÀ SIMONET MARIA LLINÀS
RIERA FRANCISCA TORRES ORELL MIQUEL ÀNGEL SASTRE MIQUEL ÀNGEL CAU MARGARITA
ORFILA MARÍA ESTHER CHÁVEZ EUGÈNIA SITJES I VILARÓ M. MAGDALENA ESTARELLAS ORDINAS
JOSEP MERINO SANTISTEBAN MARGALIDA MUNAR GRIMALT MAGDALENA SALAS BURGUERA
DAMIÀ RAMIS BERARD MANEL CALVO TRIAS CARLOS QUINTANA ABRAHAM VICTOR GUERRERO
AYUSO JOAN CARLES LLADÓ CAPÓ GABRIEL PONS I HOMAR BEATRIZ PALOMAR PUEBLA MATEU
RIERA RULLAN SILVIA ALCAIDE GONZÁLEZ ALBERT MARTÍN MENÉNDEZ NÚRIA MARTINEZ
RENGEL MANUEL IZAGUIRRE LACOSTE JOAN SANTOLARIA SARABIA MYRIAM SECO ÁLVAREZ

1ª TROBADA D'ARQUEÒLEGS DE LES ILLES BALEARS

MANACOR, 15 I 16 DE SETEMBRE DE 2006

MUSEU D'HISTÒRIA DE MANACOR

**I TROBADA D'ARQUÒLEGS DE LES ILLES BALEARS
REALITZADA AL MUSEU D'HISTÒRIA DE MANACOR**

COORDINACIÓ

Magdalena Salas Burguera

ORGANITZACIÓ

Secció d'Arqueologia del Col·legi de Llicenciats en
Filosofia i Lletres i Ciències de les Illes Balears

ASESORAMENT LINGÜÍSTIC

Servei Lingüístic del Consell de Mallorca

EDITA

Servei de Patrimoni del Consell de Mallorca

DISSENY

DE-EME

IMPRÈS A

Imprenta Homar

DIPÒSIT LEGAL

PM1425-2009

ISBN

978-84-692-3812-7

INDEX

01

Breu aproximació al coneixement del jaciment de Closos de Son Gaià (Portocolom)

D. JAVALOYAS, J. FORNÉS, T. SALVÀ 11

02

La carta de risc arqueològic del conjunt històric de Palma

M. LLINÀS, F. TORRES 19

03

Intervencions arqueològiques a la finca de Santa Anna de Can Costa (Pollentia) cinquanta-tres anys després: el redescobriments d'una cisterna

M.À. SASTRE, M.À. CAU, M. ORFILA, M.E. CHÁVEZ, 23

04

Sistemes hidràulics i assentaments andalusins a la partida de Manacor

E. SITJES 35

05

Noves aportacions de l'arqueologia urbana al traçat de la síquia de la Vila i de les murades de Palma

M.M. ESTARELLAS, J. MERINO 47

06

El projecte de consolidació, adequació i difusió social del jaciment talaiòtic de s'Hospitalet Vell (Manacor)

M. MUNAR, M. SALAS, D. RAMIS, 55

07

Territori i intercanvi: la influència púnica en la comunitat talaiòtica del puig de sa Morisca (Calvià)

M. CALVO, C. QUINTANA, V. GUERRERO 63

08

El control arqueològic de la carretera de Palma-Manacor (Ma-15) amb motiu del desdoblament: els jaciments talaiòtics

J.C. LLADÓ 75

09

Excavacions arqueològiques al poblat prehistòric des Pou Celat (Porreres): alguns elements d'interès

G. PONS 89

10

La ceràmica posttalaiòtica del poblat de Son Fornés (Montuïri): documentació i anàlisi dels canvis en la producció de terrissa entre c. 450-250 a. de la n. e.

B. PALOMAR 99

11

El conjunt paleocristià de Son Peretó (Manacor): projecte de revisió i d'adequació

M. RIERA, M. SALAS, M. MUNAR, S. ALCAIDE, M. À. CAU 111

12

Metodologia dels treballs de prospecció i de control arqueològic del dragatge de sa Bassa Nova (Portocolom)

A. MARTÍN, N. MARTÍNEZ, M. IZAGUIRRE, M. RIERA, J. SANTOLARIA, M. SECO 121

02

La carta de risc arqueològic del conjunt històric de Palma

Maria Llinàs Riera
Francisca Torres Orell

Als nostres pares i padrins

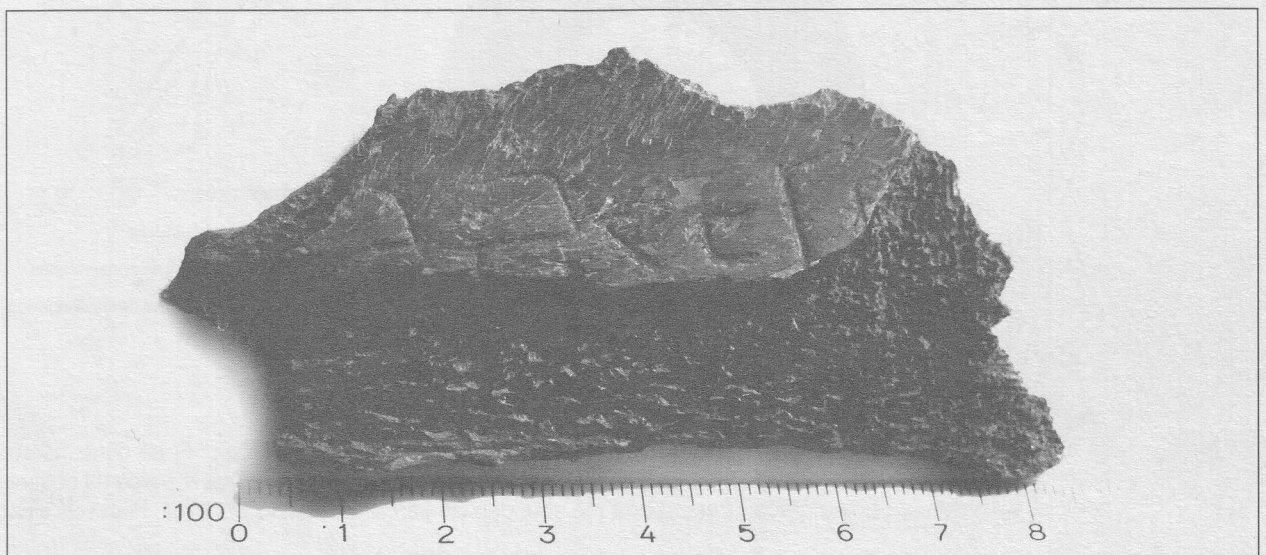
Al final de 2005 el Departament de Cultura de l'Ajuntament de Palma ens encarregà elaborar la carta de risc arqueològic del centre històric de la ciutat. Aquesta feina està concloua i en fase de publicació. Amb el present article tan sols volem donar a conèixer els problemes amb què ens hem trobat, sense entrar en detalls dels resultats ni dels plànols elaborats, que es podran consultar en aquesta publicació.

Una carta de risc és, en poques paraules, l'avaluació de l'estat de conservació del patrimoni arqueològic urbà i del risc sobre aquest patrimoni. Consta bàsicament de tres grans apartats: l'estat actual del coneixement de la ciutat; l'avaluació de l'estat de conservació, i l'avaluació del risc.

Per saber quin és l'estat actual de la ciutat s'han consultat les fonts escrites, la planimetria històrica i les excavacions arqueològiques. Dins aquest primer aspecte volem remarcar una sèrie de punts.

En primer lloc, cal dir que hi ha poques publicacions sobre els resultats de les intervencions arqueològiques a Palma; tan sols aspectes concrets són tractats en articles publicats al *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* (BSAL). Volem destacar la manca d'una publicació per part de l'administració competent en matèria de patrimoni que reculli la informació de totes les actuacions al conjunt històric de Palma.

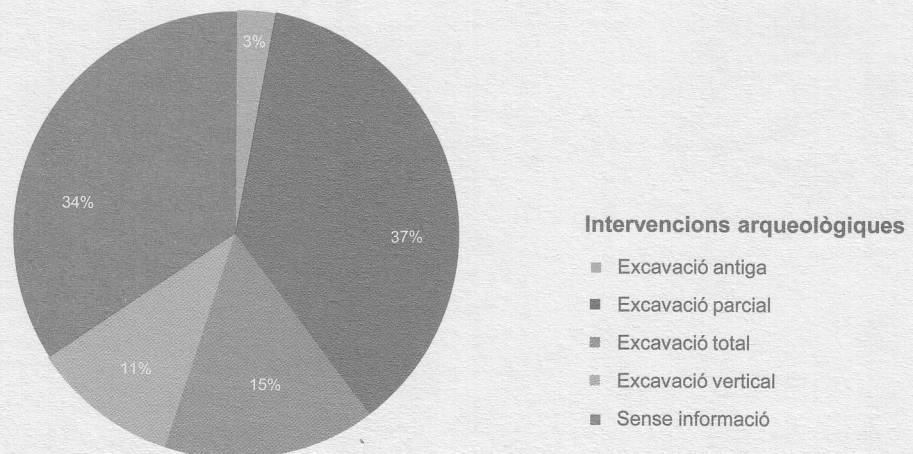
Un altre punt important són les memòries de les intervencions arqueològiques.¹ Amb relació a aquest aspecte, s'ha detectat que algunes no s'han presentat al Consell de Mallorca. Cal recordar que Palma és un únic jaciment i, per aquest motiu, trobam a faltar una institució que coordini i unifiqui els criteris d'excavació i d'inventari dels materials recuperats.

Escàpula amb incisions de grafia àrab (carrer de la Mar - plaça de la Reina). Fotografia: J. Murillo.

¹ Cal recordar que, d'acord amb la llei, s'ha de presentar una memòria final de qualsevol intervenció arqueològica (article 52 de la LPHIB: Llei 12/1998, del patrimoni històric de les Illes Balears).

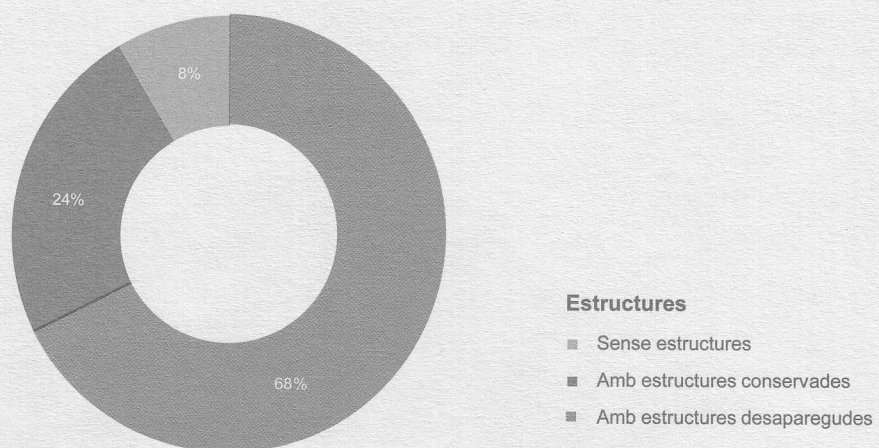
La prescripció per part del Consell del Mallorca de fer un control arqueològic² afecta tant el parcel·lari com el viari. En aquest context cal dir que hi ha intervencions arqueològiques que figuren en les actes de la Comissió de Patrimoni del Consell de Mallorca i en la documentació consultada a l'Ajuntament de Palma, però de les quals no s'ha pogut esbrinar cap tipus d'informació. Ni tan sols se sap si les obres realment s'han fet o no, i si han estat controlades. Aquest és el cas de gran part de les actuacions al viari.

El segon apartat de la carta de risc fa referència a l'avaluació de l'estat de conservació del patrimoni arqueològic. S'hi poden diferenciar dos grups: el patrimoni emergent i el soterrat.

El primer es reflecteix en el Catàleg d'edificis i elements d'interès històric, artístic, arquitectònic i paisatgístic de Palma. La ciutat conserva en peu nombrosos edificis construïts durant l'època medieval, que al llarg del temps foren modificats i modernitzats. Per tant, consideram que cal donar una atenció especial a aquest patrimoni emergent i que s'ha de reivindicar la necessitat d'excavacions verticals als edificis antics i catalogats, quan aquestes construccions siguin objecte d'obres.

El segon grup, el patrimoni soterrat, tracta de les restes arquitectòniques trobades a les intervencions que s'han fet. Aquí, les restes arqueològiques conservades sempre són trams de murada, element que està declarat bé d'interès cultural (BIC). Restes arquitectòniques d'altre índole generalment es destrueixen i, de fet, quasi no se'n conserven. En aquest context cal remarcar la manca de criteris clars i objectius per part de l'administració competent per conservar restes estructurals, siguin de l'època que siguin.

La fusió dels dos primers apartats dona com a resultat l'avaluació del risc arqueològic. El bé d'interès cultural «conjunt històric de Palma» és un únic jaciment, amb l'origen en època romana i que des d'època islàmica ha ocupat la mateixa superfície, envoltada per una murada.³ Per aquesta raó abunden les parcel·les de risc alt i mitjà, i tan sols s'han descartat les

² El concepte «control arqueològic» no està definit ni en la LPHIB ni en el Decret 144/2000, d'intervencions arqueològiques i paleontològiques.

³ Aquesta superfície coincideix grosso modo amb el traçat de les murades renaixentistes, on el segle XX es construïren les avingudes, malgrat que no segueixin exactament la línia de la murada.

que han sofert una intervenció irreversible del subsòl, que són les de risc nul. Les parcel·les considerades de risc alt són les que poden conservar una potència arqueològica important. Hi ha sectors de la ciutat, sobretot a la zona alta, on s'ha pogut documentar tota l'estratigrafia urbana des d'època romana (Estudi General; sala capitular de Santa Clara, fins al segle XIII; plaça de Llorenç Villalonga). Els llocs marcats com de risc mitjà són els que tenen el subsòl alterat, però als voltants dels quals s'han trobat indicis arqueològics, i molts es troben concentrats als voltants de les esglésies parroquials de Palma. Les parcel·les amb un risc baix són aquelles on encara es poden conservar estrats arqueològics, encara que el subsòl estigui molt afectat.

La presència d'horts dels grans casals amb una ubicació que es conserva al llarg del temps suposa unes bones reserves arqueològiques. El mateix ocorre amb els patis, perquè només solen tenir petites cisternes, en forma de coll de pera, i la resta roman inalterada.

A grans trets es pot afirmar que en diversos sectors de la ciutat encara es pot reconèixer el traçat viari romà i islàmic fossilitzat o el parcel·lari medieval.

Un tema que s'ha tractat de manera individualitzada és el traçat de les diverses murades que ha tingut Palma al llarg del temps (*planol 1*). Això ve motivat perquè el Consell de Mallorca generalment segueix el criteri de conservar les restes de murada localitzades en les intervencions arqueològiques. La línia de la murada romana⁴ es pot seguir a través de les mitjaneres de les cases des del palau episcopal fins a can Bordils, al carrer de l'Almudaina. De la murada islàmica,⁵ construïda en la segona meitat del segle XI, se'n conserven trams aïllats i dues portes, el conjunt del Temple (Bâb Gumara) i la porta del carrer de la Mar (Bâb al-Mudi).

En època medieval cristiana es manté el traçat islàmic, encara que la deficient conservació fa que calgui fer-ne reparacions continuades. En la primera meitat del segle XVI s'hi afegeixen cinc bastions (Sitjar, Santa Margalida, Sant Antoni, Socors i Porta des Camp), prelude de la construcció del nou recinte defensiu,⁶ projectat per l'enginyer italià Giacomo Paleazzo «Fratin», motivada per la necessitat d'incorporar a la defensa les noves tecnologies militars d'artilleria. La construcció no acabarà fins a l'entrada del segle XIX, i al començament del segle XX es començarà a esbucar, quan s'aprova el pla Calvet, l'any 1901. D'aquesta murada es conserva el tram de la façana marítima entre el palau de l'Almudaina i el baluard del Príncep, a més del baluard de Sant Pere i el llot de sa Riera. Les excavacions arqueològiques han mostrat que aquest recinte defensiu s'esbucà fins al nivell del carrer i que conserva la part inferior, amb els fonaments i el fossat.

Planol 1. Font: Ajuntament de Palma.

⁴ (■) La murada constatada arqueològicament i el traçat hipotètic.

⁵ (■) Les restes físiques i la reconstrucció hipotètica.

⁶ (■) El traçat i els trams hipotètics.